

10. Erikson E. H. *Identity Youth and Crisis* / Erik H. Erikson. – New York, London, W. W. Norton & Company, 1968. – 336 p.
11. Schachter E. P. & Galliher R. V. Fifty Years Since «Identity: Youth and Crisis»: A Renewed Look at Erikson's Writings on Identity/ Elli P. Schachter & Renee V. Galliher// *Identity, An International journal of Theory and Research*. – 2018. – Volume 18. Issue 4. – P. 247-250. DOI: 10.1080/15283488.2018.1529267
12. Weintraub J. *Varieties and Vicissitudes of Public Space*/ Jeff Weintraub // *Metropolis: Center and Symbol of Our Times*, Philip Kasinitz, Ed. – 1995. P. 280-319.

Чайкун Олена¹

Email: e.chaikun@ukma.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1226-5746>

Активізація регіональної преси під час війни як втілення процесів демократизації інформаційного простору

Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни. Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Суспільна динаміка, соціальна взаємодія та соціологічні дослідження в умовах війни», 1-2 грудня 2023 року (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології). – К.: Видавництво «Наукова столиця», 2024. – 329 с.

В умовах політичної та економічної кризи реальне розмежування гілок влади і наявність (а тим більше функціонування) інституту «четвертої влади» — ЗМІ — стає вкрай ускладненим. В останні роки перебудови й перші роки незалежності, коли найбільшої популярності досягли саме демократичні видання, преса дійсно була втілювачем демократичних засад, існували ілюзії, що так буде завжди, що цензура та «правила гри», нав'язані адміністративно-владним апаратом, уже ніколи не повернуться. Такі ілюзії простежуються у статтях, книгах та пресових матеріалах авторів з кола так званих «неоромантиків» перших років незалежності, серед яких можна згадати В. Брюховецького, І. Кучеріва, М. Поповича, С. Правденка, В. Петренка, Є. Сверстюка, М. Слободяна, Л. Танюка, О. Шевченка, А. Шевченка та ін.

Технологічні зміни останніх десятиліть, цифрова експансія і розвиток соціальних мереж спричинили кількісне падіння накладів преси — авторитет преси та інших традиційних видів ЗМІ почав поступово падати. Вже не йдеться про можливість колись «всемогутніх» ЗМІ, а індикатором уваги аудиторії до їх повідомлень став «індекс довіри». Очевидно, що під час повномасштабної російсько-української війни на перший план виходить отримання достовірної інформації про те, що діється у країні. Рішення про створення мегамарафону «Єдині новини» стало логічним виходом із ситуації, коли зменшення популярності й авторитету провідних телеканалів і

---

¹ Аспірантка Докторської школи імені родини Юхименків, Могиллянська школа журналістики Національного університету «Києво-Могиллянська академія».

друкованих видань (зафіксоване соціологічними дослідженнями) свідчило про суттєві зміни у показниках довіри до соціальних інститутів у цілому.

Результати досліджень Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) демонструють, що «найвищий рівень довіри, за даними травня 2022 року, мають армія, Президент та нацгвардія, що не дивно з огляду на те, що в травні Україна доволі успішно і з великими зусиллями стримувала агресію збройних сил РФ» [Горбачик, 2023, с. 350]. Особливо важливим є те, як рівень політичної довіри змінюється залежно від регіону проживання респондентів. Дані КМІС демонструють таку картину за регіонами (табл. 1).

Табл. 1. Розподіл зразків політичної довіри у макрорегіонах (зазначено % у стовпчику)

Кластер	Макрорегіон				Усього
	Захід	Центр	Південь	Схід	
Підвищена політична довіра	45,5	50,4	44,2	44	46,9
Знижена політична довіра	20,7	18,2	26,9	27,8	22,4
Підвищена довіра до військових	33,8	31,4	28,8	28,2	30,7

Джерело: Горбачик А. П. Війна як фактор зміни структури та рівня довіри // Українське суспільство в умовах війни: Колективна монографія / за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 355.

Зрозуміло, що Україна, з огляду на її геополітичне положення, сьогодні використовується як своєрідний полігон боротьби державних інтересів провідних країн світу. Крім того, на суто політичні моменти органічно накладаються і загальносвітові тенденції діалогу країн «першого» і «третього» світу. Не є таємницею те, що існуючі могутні політичні сили намагаються забезпечити соціально-економічну стабільність у розвинутих країнах за рахунок закріплення їхнього пануючого положення у світі, нарощування розриву з нижче розвинутою більшістю [Habermas, 1998]. Занадто ідеалістично, з погляду геополітичного положення України, було б сподіватися на те, що ці тенденції нас не торкнуться, що, як бачимо, зараз і відбувається на тлі російсько-української війни.

Усе це не могло не позначитися на сфері національного інформаційного простору. В політичному плані слід також зазначити, що інформаційний простір, якщо він існує, просто не може бути у світлі глобалізаційних тенденцій суто національним, оскільки поява та розповсюдження новітніх засобів комунікації і поширення інформації все активніше стирають міждержавні та міжцивілізаційні кордони. В реаліях Української держави присутня ще одна специфічна риса — це її поліетнічний характер. Помилково забувати про цей чинник у розбудові українського інформаційного простору, який повинен враховувати потреби всіх своїх суб'єктів та об'єктів й узгоджувати їх з державною політикою чи навпаки.

Серед сучасних проблем інформаційного простору України в соціальному спектрі можна виділити:

- політичні;
- правові;
- економічно-фінансові;
- технологічні;
- психологічні;
- культурно-освітні.

Слід зазначити, що всі перераховані проблеми дуже тісно пов'язані між собою і тому не можуть розглядатися виокремлено, так само як і їх вирішення має носити системний характер та чітку цілеспрямованість. Зі свого боку, наявність невирішених актуальних завдань викликає появу нових груп проблем, а далі – ще новіших, тому стає нагальним питання розроблення методологічно обґрунтованої моделі функціонування соціального інституту сучасних українських мас-медіа. Проте це завдання уже, імовірно, буде вирішуватися після завершення війни і нашої перемоги.

Забезпечення прозорості державних органів є однією з передумов формування демократичного суспільства, а обов'язок держави щодо надання правдивої та неупередженої інформації громадянам лежить в основі побудови громадянського суспільства та зростання ступеня взаємної відповідальності влади і суспільства. Ці аспекти пов'язані також з реальним захистом прав журналістів та засобів масової інформації, дією законів і відповідальністю за їх порушення, зміцненням незалежної судової влади й відповідним існуванням дієвих соціальних механізмів, які це все забезпечують.

Україна перебуває сьогодні в динамічному розвитку, тож навіть найпрогресивніше законодавство потребує внесення відповідних змін і доповнень. Зволікання і нерозуміння цього й призвело до того, що після початку повномасштабного вторгнення російських військ та розгортання російсько-української війни наш інформаційний простір фактично виявився незахищеним від зовнішніх інформаційних впливів, що створює передумови потенційних загроз національній безпеці та суверенітету.

На тлі цих проблем великого значення набуває діяльність місцевих ЗМІ, зокрема пресових органів. У травні-червні 2022 року авторкою методом контент-аналізу було проведено дослідження тематичної структури статей восьми тижневих випусків періодичного видання «33-й канал» (з 24 лютого до 24 травня 2022 року). За допомогою контент-аналізу було проведено дослідження тематичної структури статей восьми тижневих випусків періодичного видання «33-й канал» було розглянуто тематичний спектр та використання у заголовках статей газети «33-й канал» лексично-стилістичних засобів, виділені категорії аналізу, що можуть служити відображенням соціальної реальності в опублікованому матеріалі, встановити закономірність відтворення дійсності під час війни у регіональній пресі на прикладі цієї газети. Моніторинг газетних публікацій проводився з метою аналізу інформаційного забезпечення мешканців регіону. На основі

отриманих результатів відображено дані щодо змісту та обсягу публікацій на різні теми в регіональній пресі під час війни [Chaikun, 2023].

Регіональна преса відіграє ключову роль у формуванні образу кризових ситуацій, використовуючи заголовки для впливу на настрої та емоції читачів. Актуальність вивчення газетних заголовків у контексті війни підкреслюється їхньою важливою роллю у впливі на суспільну свідомість. Аналіз регіональної газети «33-й канал» є важливим, оскільки вона входить у трійку найбільш тиражних видань України, має широку читацьку аудиторію, що підкреслює її вплив на громадську думку. За словами Тетяни Редько, співвласниці газети «33-й канал», голови громадських організацій «Центр захисту журналістів» та «Антикорупційна спілка Вінниччини», лише 20 % друкованих ЗМІ не припинили виходити в Україні після повномасштабного вторгнення росіян [Світлана Остапа, 2022]. Газета «33-й канал» досі зберігає свою стійкість під час вторгнення російських військ і має важливий вплив на громадську думку. Тетяна Редько наголошує на широкій географії аудиторії сайту газети, який читають у 68 країнах. Така цікавість за кордоном викликана тим, що багато земляків емігрували якраз у 90-х, а тоді газета була єдиним популярним незалежним виданням в данній області центральної України [Світлана Остапа, 2022].

Невивченість регіональних газет у вітчизняному освітньому просторі свідчить про актуальність дослідження і важливість розуміння їхнього внеску у медіапростір. Регіональні медіа визначають ескалацію або пом'якшення кризи, що підкреслює їхню вирішальну роль у комунікації та інформаційному просторі.

Під час російсько-української війни газета «33-й канал» віддзеркалює вплив конфлікту на комунікаційні стратегії ЗМІ, демонструючи виклики для журналістів, психологічний аспект, адже наразі надважливою є інформаційна підтримка громадян в умовах кризи та адаптації ЗМІ до нових реалій воєнного конфлікту.

Раніше авторка, аналізуючи інформаційну діяльність українських ЗМІ під час пандемії, визначила наявність комунікативних стратегій та їх трансформацію у цей період [Чайкун, 2021]. У контексті пандемії COVID-19 комунікативні стратегії ЗМІ пройшли значні зміни, адаптуючись до нових реалій. Було вивчено важливість ролі ЗМІ у наданні актуальної та достовірної інформації для уникнення панічних настроїв у суспільстві під час кризи. Акцент робиться на важливості інформаційних порад та підтримки, яку ЗМІ можуть надати громадянам. Вплив війни на інформаційне середовище та комунікативні стратегії ЗМІ є суттєвим, адже зміни, які відбулися у контексті пандемії COVID-19, викликали перегляд підходів до роботи ЗМІ.

Висновки. Зміни в роботі ЗМІ в умовах кризи: офлайн редакції регіональних ЗМІ можуть бути змушені перейти на онлайн формат для забезпечення ефективної комунікації. Як у період пандемії змінився контент медіа, так і під час війни відбулося переосмислення висвітлення інформаційної тематики. Схоже до соціокультурного підходу під час дослідження пандемії, воєнний конфлікт також може вимагати акценту на

психологічних аспектах та інформаційній підтримці громадян в умовах кризи.

Український інформаційний простір переживає складний період, обумовлений політичною та економічною кризами. Зараз розмежування владних структур і роль «четвертої влади» (ЗМІ) – стають надзвичайно складними завданнями. Технологічні зміни та цифрова експансія спричинили кількісне падіння накладів преси, знижується авторитет традиційних ЗМІ. В умовах воєнного конфлікту рівень довіри до різних соціальних інститутів зазнає змін і важливим стає отримання достовірної інформації.

Об'єднання аналізу комунікативних стратегій регіональних медіа (зокрема, преси) у контексті російсько-української війни та розвитку інформаційних процесів дозволяє отримати більш глибоке розуміння того, як ЗМІ адаптуються та взаємодіють із суспільством в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачик А. П. Війна як фактор зміни структури та рівня довіри // Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія/за ред.член.-кор.НАН України, д.філос.н.Є.Головахи, д.соц.н. С.Макеєва / Андрій Петрович Горбачик. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2022.
2. Остапа С. Тетяна Редько, «33-й канал»: «Лікарями і педагогами можуть бути лише фахівці, а в нашу професію всі без розбору лізуть, часто у брудних черевиках» [Електронний ресурс] / Світлана Остапа // detector.media. – Режим доступу: <https://detector.media/community/article/200395/2022-06-24-tetyana-redko-33-y-kanal-likaryamy-i-pedagogamy-mozhut-but-lyshe-fakhivtsi-a-v-nashu-profesiyu-vsi-bez-rozboru-lizut-chasto-u-brudnykh-cherevykakh/>
3. Суська О. О. Засоби та прийоми російської пропаганди: витоки і наслідки / Ольга Олександрівна Суська // Габітус. Науковий журнал з соціології і психології. – 2023. – № 51-Одеса. – С. 100–105.
4. Чайкун Е. С. Побудова і трансформація кризових комунікативних стратегій ЗМІ в період пандемії COVID-19 [Електронний ресурс] / Еллен Сергіївна Чайкун // Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві : Матеріали IV конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 28 жовт. 2021 р. – Харків, 2021. – С. 39–41. – Режим доступу: https://sau.in.ua/app/uploads/2021/10/theses_iv_congress_sau.pdf.
5. Chaikun E. S. Analysis (specifics) of information content of the newspaper «33rd channel» during the russian-ukrainian war [Electronic resource] / E. S. Chaikun // «Scientific notes of V. I. Vernadsky taurida national university», series: «philology. journalism». – 2023. – No. 3. – P. 338–345. – Mode of access: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/57>
6. Habermas J. The inclusion of the other: studies in political theory / Jürgen Habermas. – Cambridge, Mass : MIT PRes, 1998. – 300 p.